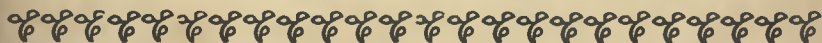

O
NARODOWOŚCI
WITA
STWOSZA

LUDWIK STASIAK

RÓD STWOSZÓW

OD WODZA WOJSK POLSKICH Z R. 1181
OTTONA STWOSZA, AŻ DO OSTATNIE-
GO Z RODU BOGUSŁAWA STWOSZA

PIĄTY ROZDZIAŁ KSIĄŻKI:
»REWINDYKACYE WŁASNOŚCI NASZEJ«
WYDANY JAKO RĘKOPIS

KRAKÓW MCMX. - NAKŁADEM AUTORA
SKŁAD GŁÓWNY GEBETHNER I SPÓŁKA W KRAKOWIE
GEBETHNER I WOLF W WARSZAWIE.

LUDWIK STASIAK

21443

RÓD STWOSZÓW
II

OD WŁADY WOJSK POLSKICH Z R. 1918
OTRZYMA SI WÓZŁ, AŻ DO OSTATNIEJ
OG Z RÓDNI WŁADY STWOSZA

X-52965
21443 II

51 -

PIRATY ROZBIJALI KRAJEM
WŁADY WŁADY WŁADY WŁADY
WŁADY WŁADY WŁADY WŁADY

WŁADY WŁADY WŁADY WŁADY
WŁADY WŁADY WŁADY WŁADY
WŁADY WŁADY WŁADY WŁADY

Źródła i bibliografia.

Ac—Acta consularia w krakowskim archiwum miejskiem. *Bb*—J. Baader Beiträge zur Kunstgeschichte Nürnbergs. Nördlingen 1860. *Bsd*—R. Bergau Veit Stoss Dohme Kunst und Künstler. *Cds*—Codex diplomaticus Silesiae Breslau 1857—1909. *Dss*—B. Daun. Stoss und seine Schule. Leipzig. W. Hiersemann 1903. *Ggs*—Dr. Colmar Grünhagen. Zeitschrift für die Geschichte und Altertum Schlesiens. Breslau 1874. *Gmu*—Dr E. Grünhagen et Dr Markgraf. Lehns und Besitzurkunden Schlesiens. Leipzig Hirzel 1881. *Gsa*—A. Grabowski. Skarbniczka naszej archeologii. Lipsk 1854. *Gzk*—A. Grabowski Dawne zabytki miasta Krakowa, Kraków 1850. *Gsp*—A. Grabowski. Starożytności historyczne polskie. Kraków. Nakład Czecha 1840. *Gsw*—A. Grabowski. Starożytnicze wiadomości o Krakowie. *Hnr*—Dr Th. Hampe Nürnberger Ratsverlässe. Wien Leipzig 1904. *Kpo*—Dr Jan Kapras. Pozostatky knih zemskeho pravo Knížestvi opavskeho. V Praze 1906 – 1908. *Ljc*—Libri juris civilis w krakowskim archiwum miejskiem. *Lps*—Leonard Lepszy. Pacyfikał sandomierski. Kraków 1892. *Lss*—Leonard Lepszy Stanisław Stwosz. Przegląd powszechny XXII. Nr 64. *Lt*—Libri testamentorum w krakowskim archiwum miejskiem. *Nnl*—D. G. W. K. Lochner. Des Joh. Neudorfer Nachrichten. Wien. Braumüller 1875. *Nnc*—Dr Friedrich Campe. Joh. Neudorfers Nachrichten, Druck der

Campeschen Officin. Nürnberg 1828. *Pt*=Teka Pawińskiego. *Rsn*=Dr Frant. Rieger. Slovník naučný. Praha 1870. Tom VIII. *Sc*=Acta Seabinalia w krakowskiem archiwum miejskiem. *Slb*=Liber Foundationis claustrii in Heinrichow. h. v. G. A. Stenzel Breslau 1854. *Srs*=G. K. Stenzel. Scriptores rerum silesacarum. Breslau 1835-1902. *Sub*=G. A. Stenzel Urkundenbuch z. g. Bistums Breslau, Breslau. Max 1845. *Tsu*=G. A. Tchope und G. A. Stenzel Urkundensammlung z. g. Schlesiens. Hamburg 1832. *Wgs*=Dr. Franz Wachtel. Geschichtsschreiber Schlesiens des XV. J. 1883. *Wmp*=Wierzbowski. Matri-
 cularium regni Poloniæ.

Nazwisko Stwosza.

Stan rzeczy: Z polskich pisarzy największą ilość osób noszących nazwisko: Stwosz, wydobył ze źródeł Ambroży Grabowski. Materiał zgromadzony przez Grabowskiego zestawia p. Feliks Kopera. Zna ten pisarz ze Stwoszków: Wita, Michała, Stanisława, Macieja, Andrzeja, Zygmunta i Jerzego.

O nazwisku »Stwosz«, o nazwiskach do tego brzmienia zbliżonych, źródła romańskie, północno-germańskie i wschodnio-słowiańskie nic nie wiedzą. Nazwisko to znaleźć można jedynie i głównie na Śląsku. Sporadycznie bardzo rzadko można się z tem nazwiskiem spotkać w Małopolsce, w Czechach i w Norymberdze, atoli łatwo się o tem przekonać, że nazwisko to noszą ludzie, którzy do Małopolski, Czech i Norymbergi ze Śląska napłynęli, z ojczystego Śląska emigrowali. Spisaliśmy wszystkie istniejące brzmienia tego nazwiska znalezione w znanych i dostępnych nam źródłach. Nazwisko to zapisane jest brzmieniami:

Stoscho, Stossowize, Stosho, Sthosche, Sthossche, Stosche, Stosz, Sthosz, Stoscz, Stochsse, Stochse, Stossch, Stochs, Sthosch, Stoschs, Stusch, Stox, Stocz, Stosh, Stotsche, Sthosse, Stoso, Stöss, Schtoss, Stoss, Stosch, Stoš, Stoz, Stoschowicz, Stozo, Stoschouicz,

Stoschowicz, Stossche. Stosso, Stossonius, Stos, Stosso-wiz, Stossoy, Stoshowicus, Stoschewitz, Stossowitz, Sdosso, Steyswicz, Stessowicz, Stwossz, Stwos, Sthos, i Stwosz.

Zacznijmy od krakowskich źródeł i stwierdźmy, że krakowski Stoschs = Stwossz = Stosh = Sthos, bo to, jak możemy się przekonać w *Lss*, jedna i ta sama osoba: Stanisław Stwosz. Nazwisko jego ojca Wita Stwosza = Stvos (na sarkofagu Kazimierza Jagiellona) = Stoss (*Hnr*) = Stöss (*Hnr*) = Stwosz (wła-snoręczny podpis na liście z r. 1506 (*Bb* 22)). A kra-kowski Stosh (*Lss*) = Wojciechowi Stosh de Zalesie (*Gsa* 83) = Albertowi Stosch de Zalesie (*Ljc* 1505) = Jerzykowi Stosch (*Srs* 1872, 201) = nobilitowanemu w Polsce Zygmunтови Stosch (*Wmp* 87) = Stosche (*Cds IX*, 276). A Girzyk Stosche = Jakóbowi Stos-sche (*Cds IV*, 60) = Sthosz (*Bielski, Kronika świata. Gsp I*, 446). Dr. Colmar Grünhagen w Regestrze do tomów XI i XV identyfikuje Stosch = Stosche = Sthosse = Sthosshe = Stosso = Stossonius (*Ggs XI, XVI*). Co-deks diplomaticus Silesiae identyfikuje Stosso = Sdosso = Stoscho = Sthossche (*Cds X*, 371).

Ponieważ wykazany w rozdziale pierwszym ojciec Wita Stwosza, rotgisarz Hanusz Stosche = szlachci-cowi śląskiemu Gonczilowi Stosche (*Cds IX*, 267), po-nieważ, jak wiemy, Hanusz Stosche, Hanusz Stochs i Hanusz Stochsse są jedną i tą samą osobą, ponieważ Otton Stosche (*Gmu II*, 490) = Ottonowi Stosch (*Gmu II*, 484), ponieważ Burkhart Stosch (*Cds VI*, 29) = Burkhartowi Stoss (*Rsn* 1037), ponieważ norymberski rzeźbiarz Stoss = krakowskiemu rzeźbiarzowi: Stwosz, więc jest, jak zapowiedzieliśmy, dowiedzionem, że kra-kowski rotgisarz Hanusz i krakowski rzeźbiarz Wit

znowu jedno i to samo nazwisko. Toż samo nazwisko, jak powołując się na powyższe źródła dowodzimy, noszą tak szlachcice śląscy, jak szlachcic polski Zygmunt Stwosz, jak mieszczanin polski Wojciech Stwosz, piekarz ze Zalesia i szewc krakowski Grzegorz Stwosz (*Ac* 429 str. 484).

Nadewszystko zaś jest udowodnionem, że sto pięć razy w *Hnr* wymieniony rzeźbiarz: Veit Stoss ma zupełnie identycznie i literalnie toż samo nazwisko co trzydzieści razy w *Kpo* wymienieni opawscy szlachcice, zwący się: Stoss, nikt zaś w to nie wątpi, że norymberski rzeźbiarz Veit Stoss jest tą samą osobą, co krakowski rzeźbiarz Wit Stwosz.

Pozostają mniej ważni ludzie i mniej ważne brzmienia, weźmy je jednak w rachubę dla zestawienia całokształtu. Otoż Codex diplomaticus Silesiae identyfikuje brzmienia: Stosewycz = Stoschowitz (*Cds XVI*, 153) z brzmieniami: Steyswicz = Stessowicz (*Cds XVI*, 168), nie ulega zaś pytaniu, że Stossowicz, Schtoschowicz, Stoschowicz, Stossowiz, Stossowitz i Stoschewitz są to brzmienia z powyższymi identyczne. Co do brzmienia: Stoshowicus, to Dr. Grünhagen uważa je za jedno i to samo co tamte nazwisko (*Cds VII*, 235). Że ci wszyscy Stwoszowicze byli Stwoszami, świadczą dokumenty z r. 1339, stwierdzające, że przed Kazimierzem staje Cunadus Stoschowicz (*Cds II*, 138) i przed tymże księciem staje w innym czasie tenże sam człowiek Cunadus Stoshz (*Cds II*, 139), Że Stoz jest Stwoszem, o tem przekonać się można z *Gsk* str. 158 i 159. Że Stosho jest Stwoszem, świadczy zapiska z r. 1343: Henricus Stosho de Stosschowicz (*Gmn II* 138).

Że brzmienie: Stusch i Stosz, byli Stwoszami, dowodzą dokumenty z r. 1478, gdzie Urban Stwosz pi-

sany jest Urban Stusch i Urban Stosz, ten zaś Stosz jest osiadłym w Olbrachcicach, odwiecznym gnieździe Stwoszów. Dokument z r. 1420 świadczy, że Stoscz = Stoss (*Kpo I, 11*). W aktach księstwa opawskiego jedne i te same osoby nazywają się Stoś, Stoss i Stosch (*Kpo I, 16*). Znanego nam już Jerzyka Stwosza nazywa dokument z r. 1445: Girzik Stossch (*Gmn II, 265*), tenże Jerzyk zwie się w r. 1455 Sthosch (*Długosz V, 213*), Stotsche = Stosch (*Srs 189*). Nazwisko Schtoss daje zapiska z r. 1516 Stanisławowi Stwoszowi (*Gsp I, 446*).

===== Nie możemy porównawczo wywieść jedynie brzmień: Stox, Stocz, — Stozo, Stoso i Stossoy i uzasadnić naocznym przykładem ich tożsamości z nazwiskiem Stwosz. Śmiemy jednak mniemać, że Stox = Stochs = jak wykazaliśmy, Stwosz. (Tem brzmieniem zapisany w r. 1454 Hanusz Stwosz). Maciej Stocz, złotnik krakowski jest niewątpliwie tą samą osobą co Maciej Stoss, złotnik krakowski, ostatni bowiem w roku 1482 do Krakowa przybywa, pierwszy zaś w tymże roku prawo przyjmuje. (*Gsa 83*). Niewątpliwie identycznymi z temże nazwiskiem są brzmienia: Stos, Stozo i Stoso. Nazwiska te pochodzą z XIII w., szczupły zaś materiał źródłowy nie pozwoli na zestawienia porównawcze. Ponieważ jednak Stos, Stozo i Stoso, działają na śląskim terenie, w tem właśnie miejscu, gdzie później rodzina Stwoszów się rozrosła i zakwitła, nie należy wątpić, że i oni należą do rodu wstawionego nazwiskiem rzeźbiarza.

Zapiszmy jeszcze, że w r. 1420 w jednym i tym samym dokumencie Stoscz (*Kpo I, 10*) = Stossij (*Kpo I, 11*), że w r. 1426 »citavit soror Petriconis Stoss, Petriconem Stosch fratrem ipsius« (*Kpo I, str. 16*), że

Sthosche = Stoschowicz = Stosz (*Cds II*, 256), że Dr. Wattenbach tłumacząc akt z r. 1497, identyfikuje Stoss = Stosch (*Cds II*, 103) i po raz drugi (*Cds II*, 104), że Konrad Stosch (*Kpo I*, 20) = Konradowi Stoss (*Kpo II*, 12), że Dr. Aug. Meitzen identyfikuje nazwisko Stossche = Stosche (*Cds IV*, 159), że w r. 1503 król polski dotuje Zygmunta Stoscha, a w tymże roku świadczy przed królem w tymże samym Krakowie, tenże sam Zygmunt Sthosch (*Wmp III*, 26, 47).

===== Gdzie byli osiedli, do jakiego stanu należeli Stwosze? Prawdopodobnem ich gniazdem rodowym był Stoszyn (zwany w r. 1371 Stoszvice), w obwodzie nowotarskim na Śląsku (Übersicht der Dörfer k. preus. Prov. Schlesien, Breslau 1845, str. 662), dokumenty jednak, którym się dziś przypatrzymy, każą wnioskować, że główną ich siedzibą, gniazdem, około którego cały ród się koncentruje, stały się z końcem XIV w. Olbrachcice, Kunice i Branice na Śląsku. Najbliższem otoczeniem Olbrachcic, wsi polskiej, która po dziś dzień polską pozostała, w powiecie frysztackim nad rzeką Stonawką, która przyjmuje potok Chociebądz, są wsie: Stonawa, Chociebądz, Stanisławice, Cierliczkogórne i Żywocice. Całe otoczenie Olbrachcic jest polskie, granica językowa jest odległą od 8—10 kilometrów od Olbrachcic, w tej odległości na zachód i południowy zachód mieszkają Czesi. Dziś jest w Olbrachcicach dwuklasowa katolicka i jednoklasowa ewangelicka polska szkoła, czeskiej ani niemieckiej szkoły wcale nie ma. Jakie stosunki narodowościowe panowały w Olbrachcicach, w tem gnieździe »Jerzyka« Stwosza i »Zygmunta« Stwosza w średniowieczu, dają nam obraz nazwiska sąsiadów Olbrachcic. Stwoszowie sąsiadują tu w XV w. z Mniszkami, Włostkami, Boguszami, Michał-

kami, Zebrzydami, Dersławami, Owieczkami, Włóczy-
 światami, Smolikowskimi etc. (*Kpo* etc.). Ród Stwoszków
 należał do stanu rycerskiego, który się wysługiwał dy-
 nastyi Piastów. W służbie piastowskiej dorobili się
 Stwosze wielkiego majątku i wielkiego znaczenia. Prze-
 konamy się, że oni między książętami spory graniczne
 rozstrzygają. Równocześnie atoli rozrasta się ród nie-
 słychanie, skutkiem czego boczne linie tracą powoli zie-
 mie i o zdobycie chleba starać się muszą. Już w chwili
 największej potęgi tego rodu widzimy biedniejszych
 Stwoszków jako zaciężnych najemników żołnierskich,
 bijących się dla chleba. Przed połową XV w. jest na
 Śląsku mnóstwo dziedziców i dzierzawców Stwoszków,
 dawna ojcowizna śląska jest za ciasna, bezziemni szla-
 chcice w świat za chlebem iść muszą, rzemiosła się
 chwytają. Jeden z nich, emigrując, dotarł aż do No-
 rymbergi, równocześnie cała falanga idzie do krakow-
 skiej ziemi. Bogatsi, posiadający konneksye, wstępują
 do służby na dworze króla polskiego, prosząc go o po-
 twierdzenie im śląskiego szlachectwa, co też Kazimierz
 Jagiellończyk czyni, biedniejsi, których nie stać na po-
 twierdzenie herbu, biorą w dzierzwę wsie krakowskie,
 najbiedniejsi szukają pracy w mieście, mieszczańską, za-
 robkując na życie rzemiosłem. Są złotnikami, rusznika-
 rzami, rotgisarzami, szewcami, piekarzami itd. Napewne
 druga, być jednak może, że trzecia generacya mieszczan
 krakowskich Stwoszków wydaje wielkiego geniusza. Dzia-
 dowie jego stracili herb Lekna, zrobił ten drążkowy
 herb miejsce znakowi mieszczańskiemu, wykutemu na
 sarkofagu Jagiellończyka, monogramowi Stwosza, który
 należy do najznakomitszych, do najzaszczytniejszych
 herbów świata.

==== Jakie jest autentyczne, właściwe i prawdziwe brzmienie tego rdzennie słowiańskiego i polskiego*) nazwiska? Nie nasza rzecz o tem wyrokować.

*) Znakomity polski gramatyk i etymolog, profesor lwowskiego uniwersytetu Adam Ant. Kryński, zaszczycił autora tej książki listem następującym:

Lwów, 25 marca 1910.

Wielce Szanowny Panie!

»Przepraszam najmocniej, że teraz dopiero odpowiadam na list Pański w lutym pisany. Nie doszedł on prędko rąk moich przypadkowo z przyczyn związanych ze zmianą mojego mieszkania.

Wyjaśnienie pochodzenia nazwiska Stwosza, tj. wskazanie pnia, pierwiastku, od którego ono jest utworzone, nie jest tzczą łatwą. Że jednak nazwisko to jest słowiańskie (polskie, czeskie lub morawskie) nie ulega wątpliwości; nic przynajmniej przeciwko jego słowiańskości nie przemawia. Połączenie brzmień st w w jednym pierwiastku jest możliwe, jak tego dowodzi wyraz starosłowiański stvolije, znaczący roślinę, rdest, jako też i dzisiejszy rosyjski stvol, znaczący łądygę.

Przypuszczenie, że postać nazwiska „Stwosz“ może być mylna, nie da się uzasadnić wobec faktów niezbitych, że sam rzeźbiarz w liście do rady miejskiej norymberskiej r. 1506 podpisuje się wyraźnie „Stwosz“, a na sarkofagu Jagiellończyka kładzie to nazwisko w formie „Stvos“.

Co do narodowości Wita, to pewnik a) że był rodem z Krakowa, b) że w Norymberdze zwano go Polakiem, c) że słabo władał językiem niemieckim, d) że miał syna, któremu dał imię „Stanisław“ — stanowią dowody, stwierdzające niewątpliwie jego narodowość polską. Nadto fakt, że i brat Wita, Maciej, w testamencie urzędowym, pisanym po niemiecku, córkę swą „Hanuchną“ nazywa, dowodzi oczywiście, że i jego mową ojczystą, podobnie jak Wita, był język polski.

Na podstawie tych świadectw oprzeć można wniosek, zdaniem mojem, niewątpliwy, że ród Stwoszów był polski.

Obok tej nazwy było także drugie nazwisko rodowe Stosów lub Stoschów, na Śląsku, w Małopolsce i na Morawach, o którym

Pisownia średnich wieków, ta która, jak wiemy, Czersk zapisuje »Chirnsch«, w których, jak to nas uczą wydane przez prof. St. Krzyżanowskiego *Acta Scabinalia*, pisarz niemiecki, któremu dyktują po polsku, że ktoś pochodzi z Balina, to on zapisuje nazwisko jego »Sbalina«, w których Częstochowa pisze się: Zeesztendochow, Węgrzce = Vägercze, Mogiła = Mugła i Mokyla, Liszki = Lantiki, Linatki i Lyschky, w których Jorg Huber pisze sam swe nazwisko: Jokey Hvebek, urąga i burzy wszelkie badanie filologiczne. Przede wszystkim nie wiemy, jak pisać śląski Stoszyn i Stoszvice. Przecie dokument średniowieczny zapisuje nam śląska wieś brzmieniami: Smolna = Stulna = Stwolno = Stwolna (*Cds VII, 3, str. 336*). Jeśli Słownik geograficzny Królestwa Polskiego wie, że Stworzyce = Sworzyce (str. 729), to sądziłby należało, że nie jest wykluczonem, że prastara krakowska wieś Swoszow *) (majątek Swosza) mogła się zwać Stwoszów. Ponieważ dawny Swoszow zowie się dziś Swoszowice, więc możnaby oprócz Śląska i tu, w Krakowskim szukać gniazda i źródła wielkiego imienia. Jeszcze raz zwracamy uwagę, że

jak również o osobach, nazwisko to noszących, świadczą liczne wzmianki i dowody historyczne (śląskie, morawskie, małopolskie). Nazwisko to mogło być odmianą pierwszego, iub niezależne od niego. Niemniej przeto osoby je noszące, byli to mieszkańcy ziem polskich, Śląska, Małopolski (iub ziemi Morawskiej) i własnego używali języka, nie byli więc Niemcami.

Tak sądzę na podstawie faktów i znanych dotychczas wzmianek historycznych.

Łączę wyrazy wysokiego poważania

Adam Ant. Kryński.

*) Słownik geogr. Kr. Pol. XI, 729–730. Swoszowa w jasielskiem, Swoszka w pinczowskiem, tamże 731.

miara filologii nie da się dostosować do okropnej średniowiecznej pisowni, że Bóg wie, czy można z nazwiskiem Stwosza związać brzmień polskich imienia własnego: Stosław, Bóg wie, czy należy go związać z brzmieniami: Stwolna kępa (na Wiśle), Stwolska przełęcz (w Tatrach) i t. d.

Nie czujemy się ani kompetentni, ani zobowiązani do badania tej sprawy, Zresztą nazwisko Stwosz, choć może być tematem akademickiej filologicznej dyskusji, nie może być żadną miarą przedmiotem gramatycznego experimentu, mającego na celu restytucję pisowni. Byłoby grzechem wielkim pisać inaczej to nazwisko, niż je pisał Wit Stwosz.

===== Jak on je pisał? Miarą tego nie jest krakowski ani norymberski miejski dokument urzędowy. Bo w dokumencie tym nie Stwosz pisał swe nazwisko lecz pisarz miejski pisał dyktowane mu Stwosza nazwisko. Widzieliśmy przecie, jakie niesłychane brzmienia rozmaici pisarze nazwisku temu nadali.

===== Miarą tego nie mogą być osobiste dokumenty i kwity Stwosza, tych bowiem nie pisze sam Stwosz, ale ówczesny »Schreibmeister«, rzemieślnik cechowy, mający monopol pisania takich aktów. W Niemczech jest osobne rzemiosło, które się zwie »Schönschreibekunst« (*Por. Nnt 1*), takim był Neudorffer »Schreibmeister zu Nurnberg«, u niego uczą się synowie Stwosza na artystów pisarzy. I pomimo, że n. p. kwit w Schwaz (o czem poniżej) zaczyna się od słów: Ich Veit Stoss, to przecie tego kwitu nie pisał wcale Stwosz. Widzimy to naocznie w dokumencie, ogłoszonym przez H. Weizsäckera (Stoss als Maler), tam jest concept listu Stwosza (*Por.*

Dss 52). z konceptu artysty przepisuje Schreibe-
meister urzędowy dokument.

===== Miara, jak należy pisać nazwisko
Stwosz, mogą być tylko jego własnoręczne
podpisy.

Do dziś dnia znamy tylko dwa własnoręczne, nie
ulegające co do autentyczności pytaniu, podpisy Stwo-
sza. Na sarkofagu Kazimierza Jagiellończyka wykuł
on swe nazwisko: Stvos (tak, jak na tablicy erekcyj-
nej w Raciborowicach Długosz kazał swe nazwisko
wyrzeć Długos), na własnoręcznym, we więzieniu pi-
sanym liście, podpisał się w marcu 1506 roku Wit
Stwosz brzmieniem: Stwosz (Bb 22).

Posiadamy więc monument, wykonany czcigodną,
»błogosławioną ręką Stwosza«, zwał on się sam i zwa-
nym będzie na wieki: Wit Stwosz.

Dokumenty rodu Stwoszów.

Ogłoszone *in extenso* zajęłyby spory tom. Wyjmujemy z nich tylko to, co mówi o brzmieniu nazwiska, co charakteryzuje stosunki rodzinne i polityczne, co mówi o topografii ich miejsca rodzinnego itp. Jeśli w jednym i tym samym roku jest kilka wzmianek o Stworzach wybieramy pierwszą i podajemy ją, jak wszystkie, w skróceniu. Balast, który nas w sprawach dotyczących naszej pracy nie informuje, opuszczamy. Dotyczy to i dokumentów znanych czy przez nas zdobytych, odnoszących się do krakowskich Stwoszów, do żywota Stwosza i sztuki Stwosza. Znajdą się one *in extenso* w książce naszej: Wit Stwosz, jego żywot i jego dzieła.

Ród Stwoszów pochodzi z bratniej nam słowiańskiej Chorwacyi. Heraldyk niemiecki Dr. E. H. Kneschke pisze w swym »*Allgemeines Deutsches Adels Lexicon*«, Leipzig 1870, tom IX, na str. 66 o rodzie Stwoszów, co następuje:

»Stary śląski ród szlachecki, który już w XII w. wyszedł z Chorwacyi do Czech, z Czech zaś przybył do Śląska. Pierwsi przedstawiciele tegoż rodu na Śląsku pisali się: Stwosz z Kunic (*Stoss von Kaunic*)«.

Pieczętowali się oni herbem: Lekna. Dr. Frant. Lad. Rieger pisze w swym »Slovniku Naucnym« (Tom IV, str. 1219): »Lekna jestto czeski herb, pieczętują się nim wyłącznie Czesi«, ze względu jednak, że herb ten przedstawia dwa kwiaty morskie (*Seebumen*), śmiem sądzić, że przyniesionym on został z Chorwacyi, leżącej nad morzem. Pisze Dr. Frant. Lad. Rieger: Stoš z Kunic, starożytna rodzina czesko-morawska, używająca herbu Lekna, na Mikułaszu, Lubojetach, Pietrzykowach, Uwalnie i Posucicach (*Rsn* 1037).

1181. Hrabia Otto Stosch jest wodzem połączonych śląskich Polaków (*Dr. Kneschke op. cit.* 66).

===== Jak wnet zobaczymy Stwosze mieszczą na granicy językowej polsko-czeskiej, gniazdo zaś ich główne, Olbrachcice, leży na ziemi polskiej. Heraldyczna wiadomość o wodzu polskim, Ottonie Stwoszu stan od XII w. charakteryzuje. =====

1227. Miles quidam Stoscho residens in Zaricha hoc est in Richow circa Targowitz, qui halebat sororem Nicossi (*Slb* 71).

1244. Bolesław (tem brzmieniem zapisany), kszłąę śląski i polski rozstrzyga spór między klasztorem z Henrykowa a Piotrem z Piotrowic. Imieniem tego ostatniego przemawia Stosso, syn Leonarda (*Cds VII*, 273).

1249. W dokumencie biskupa wrocławskiego Tomasza, Piotrowice, dziedziczna wieś Stwoszów, zwie się literalnie: »wes (wieś) Petri filii Stossonis«, niemiecki zaś wydawca tego źródła tłumaczy powstanie nazwy: Peterwitz = wez Petri = Peterwez (*Cds X*, 10).

1251. Konrad książę śląski i polski dotuje klasztor, świadczą zaś: Oczesław Gr. Stosso, Żulisław palatyn, Włodzimierz sędzia, Bronisław (*Cds VII* 2, 9).

1253. Przy kupnie Żychowa jest obecny Grzegorz Stoss (*Cds VII, 34*). W tymże roku dokument tegoż polskiego i śląskiego księcia (vide 1251), oprócz zaś tam wymienionych Polaków, jako świadków, świadczy jeszcze Ziemisław tenże Stosso i »Budivogius z Uscie« (*Cds VII, 2, 35*).

1254. Przed ks. Henrykiem śląskim Piotr Stosso-wiz zrzeka się młyna (*Cds VII, 36*).

1261. Przed śląskim księciem »Włodzeslausem« świadczy comes Stosso (*Cds VII, 104*). Tenże Stosso podpisany na edykcie książęcym, pozwalającym Wrocławowi używanie magdeburskiego prawa (*Tsu 366*).

1262. Henryk śląski winien biskupowi 470 grzywien, świadczą Jan z Wrębna, Janusz, Radziśław, Stosso i Dzierżko, żołnierze książęcy (*Sub 27*). W tymże roku Stosso wraz z Racławem sędzią, Bogusławem z Bardna i Bernardem z Kobylej głowy (Cobuleglóv) świadczą w sprawie Wojśława z Dembiszyna (*Cds VII 116*). W tymże roku Stosso castellanus de Svidniz (*Ggs XXVIII, 425*). W tymże roku rycerz Stosso, obecny przy edykcie księcia śląskiego (*Cds VII, 112*). W tymże roku książę śląski sprzedał las koło Odry, podkomorzym jego jest »Zdyslaus« Sopa, sędzia Radzław, kasztelan Bogusław i kasztelan ze Świdnicy Stossonius.

1264. Wobec tegoż Radzława, kasztelana Janusza i żołnierza Stosona daje książę Henryk wrocławski przywilej (*Cds XII, 95*).

1267. Przed Włodzisławem księciem śląskim i biskupem salcburskim świadczą comes Stossoy »Żerocha«, Mironowicz, Racław i Boruta (*Cds VII, 157*).

1272. Dokument Henryka śląskiego wystawionym jest wobec: »barone Stossone dicto Scherucha« (Żerucha? Szarucha?) (*Cds X, 26*). W tymże roku świadczą

Janusz z Michałowa, Stosso, Raczlaus, Jan Zarany Szerucha, Bogusław, Jaworowicz (*Cds VII, 199*).

1274. Edykt Henryka śląskiego do prawa składu Wrocławia, podpisany comes Janusz, Tymosz i comes Stoss. (*Breslauer Urkundenbuch von Georg Korn, Breslau 1870, I, str. 44*).

1276. Tenże Henryk oddaje prawo pastwiska, podpisuje Janusz z Michałowa, Racław dictus Dremlík, Stosch, marszałek Pakosław (*Op. cit. I, 45*). W tymże roku Michał i Bogusz z Pogorzał oddają kościół. świadczą Stosso, Dyrsko i Jarosław, syn Mrozka (*Cds VII, 219*).

1278. Pasco syn Piotra Stoshowicus (= Stosso-wicz przyp. Dra Grünhagena) zrzeka się własności (*Cds VII 235*).

1290. Na wielkim przywileju Henryka dla biskupa wrocławskiego podpisany Piotr Stossowicz (*Gmn II, 200*). W tymże roku Henryk ks. śląski, krakowski i sandomierski wydaje dokument, świadczy Piotr Stossowicz (*Cds VIII, 31*). W tymże roku Jakób, arcybiskup gnieźnieński wraz z braćmi Tomaszem mazowieckim, Wiśławem kujawskim, Janem poznańskim na synodzie prowincjonalnym w Gnieźnie potwierdzają wielki przywilej wrocławski. Obecni w Gnieźnie są Nanker, Bogusz, Stossowicz, Budziwoj, wśród zaś wrocławskiej szlachty oprócz Stwoszków, są nazwiska Boguszkon, Boruta, Wojsław, Stredywoj, Kobylągłowa, Dierżko (*Sub 251, 259, 268*).

1306. Henryk, dziedzic Królestwa Polskiego, pan na Głogowie i Poznaniu potwierdza przywilej, świadkowie: Bogusz, Piotr Stoshowicz, Sędziwoj, palatyn poznański Przedpełka (*Cds XVI 96*).

1321. Tenże Piotr Stoschewitz za zgodą swych dzieci Dzierżka, Wiśławy (charakterystyczne polskie imiona chrześcijańskie!), Henryka, Piotra i Jutki sprzedaje połowę wsi Jankowi, mieszczaninowi wrocławskiemu Słaczowi (*Cds XVIII 188*).

1321. Właścicielem wsi Jankowic jest »Piotr syn Stosza Stoszewicz« ma on syna Dyrska (*Gesch d. Fürstenthum Oels von W. Haensler Breslau 1883, 404*).

1333. Wacław i Stanisław (sic) synowie Stozona zajmują wieś od Talisławy przeoryszy. Świadkowie Świętosław kustosz klasztoru Boguszko z Niewodnika etc. (*Cds I, 34*).

1337. Właścicielem folwarku pod Piotrowicami jest Otto Stosch żona jego Doberca (*W Hansler op. cit. 424*).

1339. Cunadus dictus Stoschowicz staje przed Kazimierzem ks. Kozielskim, przed tymże księciem staje Cunadus dictus Sthosch (*Cds II 138–139*).

1343. Petrus Stosho Stosschowicz, (*Gmn II, 138*). W tymże roku Heindricus Stosho de Stosschowicz syn Stoshona (*Gmu II, 138*). W tymże roku Mikołaj ks. opawski wydaje akt świadczy Cunado Stosschowicz (*Cds II, 148*).

1355. Henryk Stosch czyli Stossowicz jest właścicielem wsi Strzeszyce, (*W Haensler Op. cit. 405*). W tymże roku Ramwold, Henryk i Peczo fratres dicti Sthosche (*Cds II, 155*).

1358. Biskup Przeclaw kupuje zamek. Świadczą: ks. Konrad Olsniczensis Reyczkon Schof, Piotr Meczibor, de Hugowicz, Ramfold Sthosche Jaraczio de Pogrella, Albert de Zator (*Gmu II, 223*).

1377. Panowie Benesz z Krawasz, Mikołaj Malenowitz, Otto Stosch, Dyrsław z Krawasz, Bogusz z Drahutusz dzielą księstwo opawskie między książąt śląskich

Wacława a Przymka (*Gmu II*, 484). W t. r. dokument wymienia Henryka Stosche, Pomorswicza Opapowicza etc.

1378. Kanonik wrocławski Czambor czyni dar kapitule w Brzegu za to mają być odprawiane msze za ojca jego Heynka, za wuja biskupa Przecława, za brata Bogusza i siostrę Boguszkę (sic) za Jaraczównę, wdowę po Ramfoldzie Stoschu. (*Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte Wilhelm Schulte, Breslau 1906, stronica 61*). W t. r. Sambor z Pogorzał, proboszcz wrocławski, za zgodą swego brata Jaracza i swego krewnego Bogusza czyni legat, powołuje się zaś na brata Bogusza i Jarasza, których siostrą jest Anna, wdowa po Ramfoldzie Stoschu (*Cds IX*, 262).

1383. Jan biskup poznański zwiastuje o darowiźnie ks. Władysława z Opoła, wśród podpisanych Romfard Stosch (*Gmu II*, 311). W t. r. tenże poznański biskup kupuje wieś Sosneszowice, świadczy Ramford Stosch (*Cds VI* 14).

1392. Oldrzych Stosz jest marszałkiem dworu margrabiego Joszta dostaje od niego wieś Hołubice i Kruhy (*Rsn* 1037).

1406. Tenże Oldrzych Stosz sprzedaje też wieś klasztorowi w Kunicach (tamże).

1407. Umowa Jana Opawskiego z księciem Przymkiem. Świadczą ziemianie Hentzil Stosch, Śbinko Grzywnacz, Krystkò z Morawic, Conrad Stosch, Hannos Czeschow, Jeschko z Beneschowa i Hanusko (*Gmu II*, 394).

===== Aż dotąd akta grodzkie i ziemskie Opawy są pisane wyłącznie w języku łacińskim. Odtąd też akta są pisane językiem czeskim i czeskopolskim

z zupełnem wykluczeniem języka niemieckiego (*Por. Kpo, Wstęp*). Znany wydawca źródeł śląskich Dr. Grünhagen twierdzi, że w owym czasie na całym górnym Śląsku do rzadkości należy dokument niemiecki. Czytelnik zauważy w czeskich aktach polskie słowa, czasem polskie całe zdania czeską pisownią notowane. =====

1409. Na łacińskim dokumencie jest dopisek: A gestlize by kdy tiech piet hrzywen platu p. Stoss ne-boli dieti gieho splatili, tehdy... gim swey — a k winu sobie formundy Pawlika Stosse e Hinseika Stossie (*Kpo I, XXII*).

1410. W bitwie pod Grunwaldem bierze udział przeciw Polakom trzech Stwoszów, mianowicie Heincze, Hannus i Jerzy Sthosse.

===== Ich udział w szeregach niemieckich wcale nie wyrokuje o narodowości tych ludzi, bo w tymże obozie krzyżackim pod Grunwaldem przeciw Polakom występują oprócz książąt Piastów także żołnierze Włok, Przysław, Borowicz, Doboszyć, Smolcz, Twardawa, Czerwicz, Warkocz, (*Ggs 205 i nast.*). Byli oni, jak mówi wydawca źródła: söldner, najemnikami. Zapewne Jagiełło mniej płacił, skoro się tam znaleźli. Jessto zarazem pierwszy objaw, że hrabiowie i baroni Stwosze skutkiem rozrodzenia się i rozdrobnienia ziemi schodzą na zaciężnych najemników. =====

1411. Otto i Burkhard Stossowie dzierżą Pomorzowice (*Rsn 1037*).

1413. Kunad Stosch jest sędzią in presentia nostri ducis Przimkonis. W dokumencie z tegoż roku występują jako świadkowie Henryk Stosch, Hrzywnacz, Bohus, Wlostko, Slewicz, Krystko, Dye-toch, Ślehta, Steblowicz, Wojsław, Mniszek, Zbysław-wicz (*Kpo I, 4*) same polskie i czeskie nazwiska.

1414. Domina Elysabet Nawczowa citat Cunatum Stosch super Brawina et opowie da (w tekście łacińskim polskie słowo) (*Kpo I 6*).

===== W r. 1415 Michał Stoss paśnik przyjmuje prawo obywatelstwa w Norymberdze (*Nnl 85, Bb 15*). Jest on »pierwszym noszącym to nazwisko w Norymberdze«, jak mówi Niemiec p. Berthold Daun (*Dss 3*), widoczna rzecz, że przywędrował tam ze Słowiańszczyzny, ze Śląska. Przedtem w Niemczech nazwisko to nie istnieje. =====

1415. Kunat Stoss pozywa Henryka Stossa z Olbrachcic (*Kpo I, 7*).

1416. Kunat Stusch citat super Leskowecz (*Kpo I, 8*).

1417. Adam de Durrenlazk citat Cunath Stosch »et opowie da« (*Kpo I, 9*). Stosszatem=Stoss=Stusz.

1418. Oldrzych Stosz sprzedaje wsie Hołubice i Kruhy (*Rsn 1037*).

1419. Kunat Stosch pozywa Hanuszkę de Zoppow (*Kpo I, 10*).

1420. »Wystupil Petrzik Stoscz z Branice przed komornikiem Dietiochem sudy a Mikołassiem pisárzem, a przed czelim urzadem y stupil se swim zbuozim, ze wsiem, kterez tu w Braniczi y ginde gma s swymy striczi Mikołassiem a Jaroslavem Stossij z Posuticze, ee to po gehu Petrzikowie smrty gma na stricze gego swrchupsane przigiti (*Kpo I, 11*).

1422. Conrad de Brenicz et Pawlik Stosch citavit (*Kpo I, 12*)

1423. Cleslinus Niradhoff civis Oppavix citat Conradum Stoss de Branicz camerarium (*Kpo I, 13*).

1424. »Stalo se od narozenya syna Boziego leta 1424, ten uteri prwy przed św. Krzyrze powysszenyem

przed Conradem Stossiem z Branicze komornykiem zemskym» (*Kpo II*, 12). (Ten komornik Stwosz z Branic po polsku urządowanie zaczyna).

1425. Puta Ciastołowicz organizuje przymierze przeciw Husytom, akt podpisują rycerz Heincz Stosche, Heintz Czelme i Jan Hawgiewicz (*Ggs XV*, 383).

1426. Citavit soror Petrziconis Stoss Petrzikonem Stosch fratrem ipsius. (*Kpo I*, 16).

===== Pietrzyk Stwosz jest tu zanotowanym brzmieniami: Stoss i Stosch. Jest to jeden z wielu przykładów i dowodów, że zamieszkały w Noryberdze rzeźbiarz w *Ratsverläse* 105 razy zapisany brzmieniem: Stoss = szlachcicom polskim (o których poniżej) zapisanych brzmieniem: Stosch = szlachcicom śląskim, których nazwisko brzmi Stoss, Stosch. Naoczny dowód, że Stoss, Stosch, Stwosz — to jedno i to samo nazwisko.

1427. Pawliko (sic) Stosch citat Hanusium Kosierz (*Kpo I*, 16). W tymże roku *Sthosze*, kapitan świdwicki stawia opór husytom (*Srs XII*, 5). W tymże roku panowie *Stosche* obydwaj kapitanowie chcą wyruszyć w pole ze wszystkim ludem i wojskiem (*Wgs* 5).

1429. »Hynczik Stosch opowiada, że gemu panna Margareta z Branicze sestra jego swu przy a swe prawo na zysk i na stratu wzdala« (*Kpo I*, 16, 17).

===== Ten Hynczik Stosch po polsku tu »opowiada«. »Panna« Małgorzata stostra jego oddała mu swe prawo na zysk i na stratę«. Zobaczymy więcej zdań i słów polskich zanotowanych po czesku. W *Kpo* czytamy całe okresy wypowiedziane po polsku zapisane zaś czeską pisownią.

1429. Przed Mikołajem Skopem dziedzicem w Domślawicach staje Michał Stossche z Domślawic i oświad-

cza, że sprzedaje za dziesięć grzywien czeskich groszy a polskiego liczenia etc. (*Cds. IV, 47*), w tymże dokumencie występuje Pavel (sic) Stosche.

===== Brzmienie dzisiejsze: Stossche przypomniemy pod rokiem 1436. W tym roku cechmistrzem rotgisarzy w Krakowie wybranym jest Hanusz Stossche (*Ac 497*). Powtarzamy się jeszcze raz, aby siwierdzić zupełną identyczność śląskich szlachciców i krakowskich mieszczan Stosch = Stwosz = Stoss = Stosche (dowód i identyczność reszty rozlicznych brzmień przedstawiliśmy powyżej).

W zapisce tej przed dziedzicem Domstawic Skopem staje Stosche z Domstawic. Zatem Stosche choć mieszka w Domstawicach, nie jest ich właścicielem. Zdaje się z tego wynikać ów Michał Stossche i »Pavel« Stossche są już małymi właścicielami lub chłopami. Zobaczymy i w Polsce Stwoszów chłopów =====

1430. Dominus dux Przemko venit ad tabulas et ibidem jacuerunt in reposito Pauli Stosch etc. (*Kpo I, 15*). W tymże roku Girzik (sic) Stoss z Albrechticz i Miko Bies z Rogowa rozstrzygają spór a datują to po polsku »w sobotu po octawie św. Waczlawa«. (*Cds. VI, 52*).

===== Zaczynają się tu wzmianki o Irziku (sic) Stwosz. Jest to niesłychanie awanturnicza postać, która prowadzi walkę ze wszystkimi. Żali się na niego Długosz, że na Polskę napadł*), ten sam Jerzyk je-

*) Nie wolno z tego wyciągać żadnych politycznych wniosków. I napady Polaków na Polskę nie były rzadką rzeczą. W roku 1451 Włodek i Katarzyna Skrzyńscy herbu Łabędź dopuszczają się niesłychanych grabieży i rozbojów. W r. 1457 zgraja Polaków, Czechów i Ślązaków po Polsce grasowała. Por. Długosz H. P. V. Dr. I. W. Kutrzeba. »Myślenice,« Kraków, 1900, 28 i 30.

dnak bez litości złupił biskupa wrocławskiego, który lud polski germanizował. Zmawia się ten Jerzyk z królem węgierskim na Niemców. Gwałtownym temperamentem przypomina nam ten Jerzyk Stwosz Jerzego Trummera, zięcia Wita Stwosza. Awanturniczy Trummer całe Niemcy podburza, aby się pomściły za ogromne krzywdy, które Norymberga Stwoszowi wyrządziła. Piękną tę postać, tak dziś w Niemczech oczernianą, przedstawimy w świetle źródeł w książce naszej: »Wit Stwosz, jego życie i jego dzieła«. =====

1431. Leta od narozenie syna Bożiego po nie-szczesti a wyhorzeni miasta Oppawy — — zemske knihy stare i nowe jsm zhorzeli — — (zakładają po pogorzeli nowe książki. P. a.) Krawarz, Stralski, Janak, Strus, Pelhrym, Iskra, Mstich, Detoch, Mikolas Stoš (Kpo I XVI). W tymże roku »wystupil knyže Milost knyez Przemek pan opawsky, pan nasz milostywy a ka-zal psati — — genz na giego Milost sprawiedliwie odemrzel po neboziczky panyey Pawlikowey Stossio-wey smrty« etc. (Kpo II, 17). =====

1432. ===== Hanus Stochse russifusor pixi-darius przyjął w Krakowie prawo miejskie (Gsa 83). Jest to pierwsza znana nam wzmianka o Stwoszach w Krakowie. =====

1433. »Hanus Stochse, mieszczanin krakowski, idąc na wyprawę przeciw Krzyżakom (*contra Prutenos*) zapisuje ciężarnej żonie swej i dzieciom jakieby miała cały swój ruchomy i nieruchomy majątek« (Krakowska księga radziecka pod r. 1433, str. 317). =====

1434. »Przisuzeni Trmanticze potczstywej panyej Margretie Cunatowie Stosschowy jako giegie diedicz-stwe« (Kpo I, 30). — »Item pany Anna sestra Petrzi-

kowa Stossiowa z Branice pohnała brata sweho z desety hrziwien« etc. (*Kpo I, 20*).

1435. »Pany Anna sestra Stossiowa pohnała Petrzyka Stossie z Branice o giegie sprawiedliwie dzieiczstwie po otczy i matieży« (*Kpo I 22*).

1436. Georgius Stosch Slesita pali miasto Kłobucko łączni: ze szlachtą śląską (*Długosz ed. Przeddziecki, IV, 572*). Tegoż roku: »Stalo se ty suche dny przed Janem z Drahotus... wystupiwszy potczytwa a slowutna pany Katherzyna Stossiowa ze swim wienem sprawiedliwym kterez tu na Olbrechtitich (!) (wykrzyknik czeskiego wydawcy źródła, który nie zdaje sobie sprawy z polskiej formy »na Olbrachcicach«) wssie wsy twrzy y dworem y se wsim przyslussienstwim wsy dwora y twrzy gma yakozto od staradawna ktej wsy dwora i twrzy przyslussielo s Girzykiem Stossiem synem swym« (*Kpo II 35*).

1437. ===== W tym roku Stosche jest cechemistrzem rotgisarzy w Krakowie. =====

1438. ===== Rodzi się „w Krakowie« Wit Stwosz (*Nnc. str. 25, trzeci wiersz od góry*). Data wyrażona z premis 1) Stwosz umiera w roku 1533, 2) w chwili śmierci liczy 95 lat. Dlaczego data ta, dla szowinistów niemieckich niewygodna, jest zwalczaną, wykażemy w Stwoszowskiej monografii; tamże udowodnimy, że ta data jest zupełnie autentyczną. =====

1439. Książę opolski oznajmia, że Hanus Stosch z Twarozkow żonie swej Katarzynie z Łaskowicz oddaje ziemie aż po wielki most. Świadcami byli Małgorzata matka Stoscha. Jako opiekunów wybrała żona Stoscha swego ojca, braci swych Leszka i Droszka. Podpisani na akcie Jerzy Dreszka, Stiepan (sic) Ssylhan, Janusz Twardawa i Piotr z Lubczy.

1440. »Wistupyw Jan z Branicza (Stwosz, Por. Kpo. str. 102, 103. Jan, Jerzyk, Konrad, Mikołusz, Krzysztof bracia Stwoszowie z Branic) sam od sebe i od swich bratrow zeznał tak, yakoż gsu Gurwiczowich swagra sweho dietek porucznyty, a Gurwicz nebozczik conuentu knieziem u swateho Waczlawa dlužen ostał giednu kopu gr. platu rocznyeho za Gregora stricze sweho« (*Kpo I 40*).

1443. Kapituła wrocławska prosi Fryderyka III, żeby Girzik Stosch nie występował nieprzyjaźnie przeciw wrocławskiemu kościołowi (*Cds 242*).

1444. Ks. Wilhelm opawski, Opeć Zirna i Jerzyk Stosch napadli bez przyczyny na dobra kościoła wrocławskiego, łupiąc wiele wsi w okręgu brzeskim i grotkowskim. W tymże roku Bolko pan Opolski kupił od Jerzyka Stoscha posiadłość za 1.500 fl. (*Srs. XII, 59*).

1445. Tenże książę z tymże Jerzykiem Stoschem napadli dobra biskupa wrocławskiego, łupiąc wsi w okolicy Brzega (*Wgs 59*). W tymże roku umowa między Hynkiem Kruszyną i Janem (sic) Zwolskim z jednej, a Fryderykiem Stoschem etc. (*Ggs. 13, 306*).

1446. Item Jarosław de Postenticz, Cunczik de Branicz, Zibrzid de Bobolusk et Maleczka de Witkowicz citaverunt Hinczikonem Stoss (*Kpo I, 44*).

===== W tym roku nowy przybysz, Heintz Stoss, przyjmuje prawo miejskie w Norymberdze (*Bsd 3*).

1447. Jan i Henryk książęta z Brzegu zastawiają Brzeg Heintzowi Stoschowi i jego żonie Ludwice (*Gmu I, 398*). W tym roku w dzień św. Łazarza pogodził się Henryk Stosch z biskupem w Odmuchowie. (*Wgs. 61*).

===== W tym roku Stosche jest cechmistrzem rotgisarzy w Krakowie (*Ac 497*). =====

1448. Kazimierz król Polski żali się na ujęcie

swego sługi Stanisława Bawełny z Mohaczewa dokonane przez Fryderyka Stoscha (*Ggs XIII*, 337).

1450. Anna z Nowey Czerekwe pohonym Girzika Stosse z Albrechticz (*Kpo I*, 52) zeznaje Dzierzko Stossche (*Cds IV*, 159).

1451. Książę Bolko i księżna Jagdwiga z Wyźnego Głogowa biorą za świadków Girzika Stosha, Bernarda Wiktorowskiego, Jana Stoscha z Twarożków, Jana Piecholic, Jana Stoscha z Elgot, Henryka Newodnika etc. (*Gmn II*, 337). Pannij Anna Brziczkowa dała swe prawo jakoż go pohnała o wieno (*Kpo I*, 55). A posłowe byli ke dskam Cunczik Stoss z Branicze a Hayda z Nowe Cerekwie (*Kpo I*, 62). Item tudież wistupi w ten den Jaracz Stoss z Branicze a uczinili mocnym porucznikiem brata swego vlastniego Cuncznika z Brancze swych dieti etc. (*Kpo II* 62). Stalo se wistupił Jaracz Stoss z Branicze przed urzad a kazal wloziti a wepsati etc. A za porucznika sobie wzala panij Machna brata swego vlastniego pana Jaroslawa Stosse z Posuticza (l. c.).

===== W tym roku przemawia do nas rada miasta Opawy brzmieniem: My burgermeister a radda y wsi starszy miasta Oppawy wyznawamy, że se stalo w tom czasie a toho leta etc. (*Kpo I*, 57). =====

1452. W tym czasie biskup wrocławski miał spory z Jerzykiem Stosche (*Wgs 64*, *Srs XII*, 64).

1453. W tym roku były bunty, a mianowicie bunt miast pruskich przeciw ich panom i z polecenia króla przeciw Prusakom, Lignica przeciw Władysławowi, Jana Kołdy przeciw Ligniczanom, Jerzyka Stoscha przeciw biskupowi, ponieważ w sobotę przed św. Jadwigą wsi nad Nisą mu spalił (*Wgs 66*). Jerzyk Stosch napada na pana biskupa i wiele wsi pożogą niszczy (*Srs XII*, 67).

Występuje Jakub (sic) Stosche. (*Cds VI, 60*). — »Drudzy służebni wtargnęli do Jekusza zwłaszcza Sthosz z Olbrachcice s Sweborowskim wzyeli tam sto koni, ktoremi wode cyagniono« (*Bielski: Kronika świata*).

===== Twierdzenie nasze że nietylko polscy szlachcice Stwosze ale i polscy mieszczenie ze Śląska pochodzili, znajduje poparcie w testamencie Jana Stochsa mieszczanina krakowskiego, który w tym roku w Krakowie testament czyni. O jego przeszłości nie wiemy nic zupełnie. Nie jest on bezwarunkowo tą samą osobą co Hanusz Stochs, wnioski z testamentu to wykluczają. Ale z tego testamentu wiemy, że on jest winien jakiemuś Franczkowi z Wrocławia 68 fl., ma też zobowiązania wobec jakiegoś wyszynku piwa we Wrocławiu. Mikołajowi Kreidlerowi z Wrocławia należy oddać $\frac{1}{2}$ marki długu (*Lt p. r. 1453*) — słowem że testament każe wnioskować, że tenże Joannes Stochs życie we Wrocławiu spędził, pod koniec żywota dopiero się do Krakowa sprowadził. Bierze on za świadka przy testamencie Jana Litwina. W tymże roku Hanusz Stochs jest cechmistrzem krakowskich rotgisarzy. W tymże roku nowy przedstawiciel Stwoszów zjeżdża do Norymbergi, jest nim Katarzyna Stossin, która przyjmuje prawo obywatelskie (*Bsd 3*). =====

1455. »Irzik Sthosch de Olbrachcice Moravus*)

*) Pod r. 1436 widzieliśmy, że tenże »Irzik« Stwosz był „Slesita“, teraz jest „Moravusem“, jeśli zaś weźmiemy pod uwagę „Almanusa“ Stwosza, to Stwosz ma aż trzy narodowości. Jeśli żaden człowiek do trzech narodowości należeć nie może, jeśli człowiek tego samego rodu nie może być zarazem Ślążakiem, Morawianinem i Niemcem, to niezbity dowód, że „Magister Vitus Almanus de Norimberga“ jest takim samem pojęciem geograficznem, jak „Moravus“, i „Slezita“. Liczne tego przykłady w rozdziale pierwszym cytujemy

i Jan Swieborowski Polonus napadają na Polskę i miasto Nawków (*Długosz, Hist. Pol. ed Przeż. V, 213*).

1461. Fryderyk Stosch z pod Paczkowa (*Gmu II 277*).

===== Hannos Stochs sprzedaje połowę domu przy ul. Grodzkiej (*Sc 8, 89*). Około lat 1462 – 1464 rodzi się Stanisław Stwosz syn Wita Stwosza, wynika to z faktu, że w roku 1474 idzie do terminu (porówn. *Lss 54*). =====

1464. »Stalo se wystupili przed urząd urzędników swrchu psanich pan Jarosław Stos ze Szczytyny z Wacławem bratanem swym« (*Kpo II, 77*).

1467. Król węgierski zjeżdża się w polu pod Ołomuńcem z Jerzykiem Stosse i tam prowadzi rozmowy, potem przyprowadza braci Wiktora i Henryka, synów Jerzyka, panów Dulincra i Nothe kapitana opawskiego Bircke i Jerzego Stoscha (*Srs 1872, 201*).

1470. ===== Joannes Stochs, puszkarz, sprzedaje swój dom przy ulicy Grodzkiej na końcu przecznicy za domem Bartosza kotlarza (*Sc 8, 405*). =====

1472. My duole psany Jarosław Stoss z Cunicz a na Szczitlinie y s swymy erby wyznawamy tiemto listem obecninie przede wssemi etc. (*Kpo II, 98*).

===== W roku 1473 jest szewcem w Krakowie Grzegorz Stoss. (Archiwum aktów dawnych miasta Krakowa rękopis Nr 429 str. 484). Grzegorza Stwosza wybrano starszym cechu szewskiego. Cechmistrzami szewców w tym czasie byli Piotrek, Michał Kita (1450) Bartosz, Mak Piotr, Długi Andrzej (sic), Piotr Mały (sic), Hannos Weluński, Stanislaus Hermanowicz, Michał Batorski, Czarny, Stralky, Stanisław (sic) Skawyń

sky, Jakób Długi, Plebanek Jan, Szymek, Grzegorz Stoss, etc. (Ac 229. 1450 - 1473). =====

1474. ===== »Również Stoschs (Stanisław) przyrzekł swemu panu Wojtkowi służyć lat sześć, począwszy od św. Jana 1474« (Lss 54). W tym roku prawdopodobnie Wit Stwosz wyjeżdża po raz pierwszy do Norymbergi na 2—3 lat. Rozwój sztuki w Polsce musiał być już bardzo wielki, skoro Kraków artystów i dzieła sztuki za granicę wysyłał. Oto w tymże roku malarz Mikołaj z Bochni jedzie na lat kilka do Koszyc (za wiadomość tę dziękuję węgierskiemu historykowi sztuki p. Józefowi Mihalikowi w Budapeszcie). W tymże roku Rudolf biskup wrocławski upomina wrocławian, aby uważali na obroty Polaków, zawiadamia o oblężeniu Olbrachcic i o tem, że się król niemiecki z Jerzykiem układa Srs XIII, 148). Zatem król niemiecki oblega Jerzyka Stoscha, który jest z Polską w zmwowie, w jego dziedzicznych Olbrachcicach, =====

1475. My Ondrzey (sic) z Tworkowa znamo czinime że pan Kuncze z Branice prodał panom Stossnom Janowi, Girzikowi, a gich bratrzem etc (Kpo II, 89).

1476. Wiktoryn kneze pohnal Jana, Girzika, Konrada, Mikulasza, bratrzi Stossnow z Dessczneho, a z Branice etc. (Kpo I, 102).

===== W tymże roku przybywa do Norymbergi Fritz Stos i przyjmuje prawo miejskie w Norymberdze. Ponieważ o tym Fritzn Stwoszu nic więcej w Norymberdze nie wiadomo, bardzo być może, że wyraz »Fritz« jest źle napisaniem słowem »Feit«, że tu mowa o Wicie Stwoszu. Chronologia żywota Stwosza bardzo to przypuszczenie popiera.

1477. ===== Stwosz zaczyna ołtarz Maryacki. W tymże roku Jan Ostroróg w płomiennem piśmie

do króla domaga się, aby Niemców usunąć z Maryackiego kościoła (*Grk 187*). Jak widzimy ten rok 1477 jest nie tylko wielkim świętem artystycznym w Polsce, ale i datą odrodzenia się Krakowa. =====

1478. Wymienieni Urban Stosch z Olbrachcic i Sygmund (sic) Stusch z Olbrachcic, na pieczęci zaś we Wrocławiu Urban Stosz z Olbrachcic (*Gmu II, 286*)

===== W tymże roku nowy mieszczanin Stwosz przybywa ze Śląska. Andrzej (sic, Daun uznaje, że to imię zapisane po polsku *Dss 4*). Stosz de Stricawa faber. Stricawa = Strzygowe, Strzygów (*Strigau, Stregovia*) jest miastem powiatowym w rejencji wrocławskiej.

W roku 1480 Stanisław Stwosz zostaje czeladnikiem co wynika z *Lss 54*. W r. 1481 mistrz »Vit« jest dłużen Marcinowi ze Stradomia 12 guldenów — i rajcy pozwalają mistrzowi »Vito« postawić trzy filary. Imię Stwosza jest w aktach krakowskich tak teraz dwukrotnie jak w r. 1483, 1485 pisane po polsku Vit = Wit, nie zaś brzmieniem niemieckiem Veit. =====

1482. ===== »Mathis Stoss vom Harow« (*Ac 46 fol. 182 b*). Fakt, że mieszczanie Stwosze, jak to widzieliśmy, ze Śląska przybywają do Krakowa, uprawnia nas do wniosku, że Maciej Stwosz przybywa również ze Śląska, że Harow jest źle zapisaniem słowem Karow, tak jak na kielichu w Płocku jest napisaniem Hasymirus zamiast Kasymirus. Maciej Stwosz przybywa z Charzowa pod Bytomiem, ze wsi śląskiej Karowane lub też z Karowca w powiecie międzychodzkiem. Ów Maciej nosi imionisko Szwab, tak jak współczesny mu Kochanowski nosi także imionisko: Ryś. Imioniska są w Polsce rzeczą zwykłą, »Szwab« zaś bardzo częstem Absurdem jest sądzić z imioniska o narodowości. Dziś

żyjący w Zakopanem »Chramiec zwany Francuzem« nie jest wcale Francuzem, w Witowie dziś żyjący »Kucik zwany Szwabem« nie jest wcale Szwabem.

1484. ===== Nobilitacya Stwoszów w Polsce. Król polski Zygmunta Stoscha z Kunic i Olbrachcic z jego potomstwem za szlachcica herbu Lekna deklaruje (*Wmp* 87). Na dworze króla polskiego Kazimierza Jagiellończyka służy w Krakowie w roku 1484 syn Jirzika Stoscha (*Rsn* 1037). W tymże roku Stwosz z tychże samych Kunic »wystupil przed kneze a kazal psati... nicz sobie niepozostawując na Polskiej Ostrawie«, (*Kpo* II, 106), sąd zaś przemawia do nas swym ojczystym językiem: »Za urzędnikuow Gindrzicha komornika, Jana Stösse z Cunicz sudiego, a Jana Rezniczki zemskeho pisarze etc«. (*Kpo* II, 107). =====

1486. Matyasz kral uhersky a cesky a margrabia morawsky, Jan Bielik z Kornic — hejtman Horni Slesie Indrzych Donat z Velikie Polome, komornik Jan Stoš mladsí z Chunic, na Petrikowach sudi etc. (*Kpo* II, 6).

1487. Wystupili před uřad Jiřik, Jan a Petr bratři vlastní Stošowe z Chunic a dali psati etc. (*Kpo* II, 117).

1488. Jindrzych Donat z Velke Polome komornik a Jan Stoš mladsí sędzia (*Kpo* II, 118).

1492. Oswiecenie kneže a pan Hanuš kneze Slowenske, Liptowske a Opawske z milosti swe knežeci a k prosbe p. Jana Stoše sudiego racil etc. (*Kpo* II 124).

1493. ===== Król polski Zygmunt Stary pozwolił zrezygnować Zygmuntowi Stoschowi dworzaninowi swemu i burgrabiemu zamku krakowskiego z tegoż burgrabiostwa na rzecz dworzanina Jakóba z Boturzyn (*Wmp* II, 5). W roku następnym król polski Zygmunt

Stary daruje dworzaninowi swemu Zygmuntowi Stoschowi 200 fl. (*Wmp II*, 25).

1495. Jan Biskup Wrocławski nakazuje chłopom w Wójcicach, aby się w pięciu latach po niemiecku nauczyli z groźbą, że jeśli to nie nastąpi, to ten apostoł Chrystusowy ze wsi ich wyrzuci. Obecni przy tem byli żołnierz Bernard Siedlicz, Zygmunt Stosch, Baltazar Sicz, Maciej Piczka, Paweł Nożka, Szymon Paluch i inni tego rodzaju »niemcy« (*Tsu I*, 662).

1496. Hetman i rycerstwo margrabstwa morawskiego przemawiają do szlachty śląskiej słowami: »urozonym, statecznym, słowutnym rytierstwu knezetelstwi Opawskheho přátelom milým« — a dokument ten datowanym jest »za Petra Stoše z Chunic a na Stitinie sudieho« (*Kpo II*, 128). Kazimierz książę śląski z Cieszyzna wzywa na świadków Zygmunta Stoscha, Baltazara Stossowicza, Mikołaja Brodeckiego, Jana Pruszkowskiego (*Gmn I*, 467).

1497. Mikołaj książę opolski napadł na kościół, byłby jednak zginął, gdyby go Jan Stosch przed wielkim ołtarzem nie był własnem ciałem zasłonił. (*Wgs 136*, *Srs XII*, 136).

1500. Lata Bozieho tisiecicho pětisteho za Petra Stoše z Chunic a na Stitinie sudego etc. (*Kpo II* 141).

==== Król polski nadaje w r. 1501 Gnoińskiemu wieś Piecznogi w powiecie proszowskim, którą od Kazimierza IV trzymał w dożywociu Zygmunt Stosch z Olbrachcic (*Wmp II*, 92). =====

==== Trzeci mieszczanin ze Śląska Stwosz, przybywa do Krakowa. Wojciech Stosh de Zalesie przyjmuje w Krakowie prawo miejskie. (*Gsa*. 83). Zalesie jestto miejscowość na Śląsku w powiecie Wielkie Strzelce (*Gross Streblitz*). W tym roku »wystąpili«, Petr Stoš

z Kunic, a na Stitinie sudi za ur̃adu sweho a Vašek a Linhard Magrle meščanie opavšti. (*Kpo* II. 146). Stoš z Kunic jest sędzią, podsądnym jest Linhard Magrle najprawdopodobniej Niemiec śląski, zaś szlachcic Stoš wydaje wyrok w języku słowiańskim. 1503 w Krakowie datae sunt litterae indemnitis gen. Sigismundo Stosch cum comitiva 300 equitum (*Wmp.* III. 29). Król polski Zygmunt przyznaje dworzaninowi swemu Zygmuntowi Stosch 200 fl. na żupach krakowskich, a 100 fl. na żydach krakowskich. (*Wmp.* III. 47). W Krakowie król polski uznaje prawa Erazma Ciołka, poparte zeznaniami Marcina z Wrocimowa, Zygmunta Stoscha i Jana z Grebowa (*Wmp.* III. 26).

1504. Król polski nadaje marszałkowi księstwa Opolskiego Janowi Stossowi, 10 zrębów soli z żup krakowskich (*Pł.* 110). Widzimy wśród polskich szlachciców Stwoszów w dwóch latach trzy pisownie, Stosch = Sthosch = Stoss, zupełnie identyczne z pisownią takichże mieszczan krakowskich.

1505. Stenzel Stosh jus habet hic oriundus litteram testimonii non indiget quia pater suus Veit Snycher jus civile resignaverat (*Gsa* 93). W tymże roku mowa o mieszczaninie krakowskim, Albertus Stosch de Zalesie (*Lj.*) w r. 1502, tenże Wojciech był zapisany brzmieniem: »Sthos».

1509. ===== Szlachta opawska, wśród której Stwosze pierwszorzędną rolę grali, pisze do króla polskiego: Leta 1509 za nějsieho knezete a pana, pana Zygmunta krale Polskeho, a velikeho kniežetie Litevského, Ruskeho, Pruskeho pana a dedice našeho milostiveho (*Kpo.* 1509). W r. 1510 król polski nadaje: Stoss prima donatione habet pro toto anno marcas viginti expeditus pro quatuor temporibus — S t h o s secunda dona-

tionem florenos ducentos singulis quatuor temporibus per fl. 50. 1. Sancti spiritus 50 — super haec dedi Costowska marcas 10. (Rękopis Czartoryskich 1032 karta 100 i 101).

1512. Wrocławscy rzeźnicy piszą do rzeźników krakowskich list po polsku (Dss 105)—1514. Mieszczanie krakowscy Mikołaj Gawron, Stanisław Opałka i Dominik Kościelny, obywatele podmieszczanie zeznają, że są winni 8½ grzywien Janowi Bonnerowi tytułem poręczenia za Alberta Stossz. (*Ac. 1512—1526 str. 119*). 1515 »Katharina Woitkowa Stosszowa« zeznała, że ona dłużną jest tytułem długu grzywien 5½ Mikołajowi Gawronowi, Mikołajowi Opałce Opatowskiemu i Dominikowi Kościelnemu (*Acta Consularia 1512—1526 str. 214.*)

Według naszej wiary, notatka ta, brzmienie to znane Grabowskiemu, skollacyonowane przez nas w Actach Consulariach jest jednym z najważniejszych dokumentów, wyrokujących o narodowości Stwosza. Ten mieszczanin krakowski zwał się literalnie: Woitek Stossz. Jego żona Woitkowa Stwoszowa jest widocznie w r. 1515 wdową. Zatem żył w Krakowie współcześnie z Witem Stwoszem, szewc Stwosz, piekarz Stwosz, złotnik Stwosz i »Wojtek« Stwosz. Brzmienie tego imienia jest tak polskiem, że w obliczu tego niemieje i milknie wszelki paradoks.

1518.

 Na prośbę Piotra i Antoniego Stoschów, dają rajcy wrocławscy wiadomość o szlachectwie Stoschów, szczególnie zaś o ich ojcu Ulryku Stoschu jak również o Zygmuncie Stoschu, który za położone zasługi otrzymał od króla polskiego kilkaset zł. rocznie. (*Srs. III. 157*). Zapiska ta świadczy, że ród szlacheiców śląskich rozpułynał się w mieszczaństwie, jeśli

trzeba świadczyć, że »szczególniej« Ulryk Stosch jest szlachcicem. Co do polskiej szlachty mamy w 1521 notatkę, że dominus Stosch kwituje Bonera ze sumy 125 f. otrzymanej w złotych węgierskich. (Rękopis, byłej komisji skarbu w Warszawie oddział II. Nr 1520) a Grabowski przynosi nam notatkę, że Zygmunt Stoch zanosí manifest o młyn w Zabierzowie (*Gsp. I. 447*). W r. wreszcie 1556 istnieje w aktach krakowskich, chłop Jakób ze Świeborowic, syn Wojciecha Stossa (*Gsw. 283*).

Ostatnim z rodu Stwoszów w Opawskim był Bogusław Stosz, pan na Branicach, Bobołuskach i Zebrzycach, który umiera w r. 1593. (*Rsn. 1037*). Boczne linie Stwoszów odpadają od pnia słowiańskiego i germanizują się. Pierwszego Niemca Stoscha, jest nam w stanie podać heraldyk niemiecki w r. 1701 (*Prof. D. E. H. Kneschke opcit. 66*). Jak wiadomo synowie Wita zostali nobilitowani, może z tej linii, a może z bocznych śląskich pochodzą dzisiejsi Stosche pruscy freiherry.

Śmiemy sądzić, że kwestya Stwosza i narodowości Stwosza, na polu której krakowska akademía umiejętności takie straszliwe wyrządziła szkody, jest rozwiązana, a krzywda, jaką wyrządzono prawdzie i Polsce jest wyrównana.

Śmiemy sądzić, że paradoks, tak natarczywie, tak namiętnie przez historyografię niemiecką narzucany, paradoks brzmiący, że Wit Stwosz był Niemcem, został dzisiejszym wywodem naszym na zawsze pogrzebanym.

Ci z odwiecznie polskich i dziś polskich Olbrachcic pochodzący, w XIV i XV wieku polskim językiem do nas przemawiający, »Pietrzyki« Stwosze, »Pawliki«

Stwosze, »Żerochy« Stwosze, »Jerzyki«, »Oldrzychy«, »Jarosławy«, »Jaracze«, »Dzierżki«, »Stanisławy«, »Wiśławy« i »Bogusławy«, »Wojtki« i »Hanuchny« Stwosze, ten analfabetyczną swą niemczyzną w źródłowym niemieckim pisaniu zdumienie wzbudzający (Bb 22) »Vit« Stwosz to krew z krwi naszej.

Ludwik Stasiak=====

PRAWDA O PIOTRZE VISCHERZE.

TREŚĆ: Piotr Vischer nie jest autorem krakowskich i wielkopolskich spiżów, które dotąd za jego dzieła uchodziły. — Mauzoleum św. Sebalda, dzieło wzniesione przez Wita Stwosza, zniszczone potem i zdeformowane przez kotlarza Piotra Vischera. — Tajemniczy napis na pomniku w Römhild. — Posągi Stwosza w Insbruku. — Co nam opowiada monument Jerzego Szereda? — Piotr Vischer w świetle źródeł.

WE WSZYSTKICH KSIĘGARNIACH.

II 21443

Ludwik Stasiak

PRAWDA O PIOTRZE VISCHERZE.

TREŚĆ: Piotr Vischer nie jest autorem krakowskich i wielkopolskich spiżów, które dotąd za jego dzieła uchodziły. — Mauzoleum św. Sebalda, dzieło wzniesione przez Wita Stwosza, zniszczone potem i zdeformowane przez kotlarza Piotra Vischera. — Tajemniczy napis na pomniku w Römheld. — Posągi Stwosza w Insbruku. — Co nam opowiada monument Jerzego Szereda? — Piotr Vischer w świetle źródeł.

WE WSZYSTKICH KSIĘGARNIACH.